

หลักสูตร “วิศวกรสังคม” มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

งานส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมนักศึกษา
กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

หลักสูตร “วิศวกรสังคม” มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (Social Engineer trainer to trainee)

ด้วยมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่ใน พรบ. มหาวิทยาลัยราชภัฏ 2547 นักศึกษา บุคลากร ของมหาวิทยาลัยต้องใช้ท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนา เพื่อให้ นักศึกษา และบุคลากร มีเครื่องมือและทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนครจึงได้ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร วิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์หลักสูตรวิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมมีเครื่องมือใช้ในการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดทักษะในการทำงานแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้

ทักษะวิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ตามหลักสูตรวิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดทักษะในการลงสู่ชุมชน 4 ประการดังนี้

1. **ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์** – การคิดโดยเห็นความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล คิดอย่างมี วิจารณ์ญาณต่อเหตุการณ์/ข้อมูล และตัดสินใจจากหลักฐานและเหตุผลที่ถูกต้อง โดยไม่นำอารมณ์ และทิฐิมาประกอบการ สามารถสร้างข้อสรุปจากฐานได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดจนการ เห็นปัญหาเป็นเรื่องท้าทาย
2. **ทักษะการสื่อสาร** – สามารถสื่อสารองค์ความรู้ที่มี และ เปิดรับองค์ความรู้ที่ชุมชนมี เพื่อใช้ในการ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้
3. **ทักษะการประสานงาน** – สามารถทำงานร่วมกันโดยปราศจากข้อขัดแย้ง สามารถที่จะระดมกำลังไม่ว่าจะภายในท้องถิ่นหรือนอกท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นได้
4. **ทักษะการสร้างนวัตกรรมชุมชน** – สามารถกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้

ประกอบไปกระบวนการกิจกรรม 7 กิจกรรม คือ

1. **กิจกรรม ทำไมเราถึงถกเถียงกัน** มุ่งเน้นให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ / ทักษะการสื่อสาร
 - 1.1 เพื่อให้เข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนในสังคม
 - 1.2 เพื่อให้ได้ข้อสรุป/ ประเด็นร่วมในการดำเนินงานต่อไป

2. กิจกรรม แผนที่เดินดิน มุ่งเน้นให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ / ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน
 - 2.1 เพื่อทำความเข้าใจชุมชนในภาพรวม
 - 2.2 เพื่อใช้ในการเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานชุมชนต่อไป
 - 2.3 เพื่อค้นหาศักยภาพชุมชน
3. กิจกรรม นาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ / ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน
 - 3.1 เพื่อให้ได้เวลาร่วมของคนในชุมชนเพื่อใช้ในการทำกิจกรรม
 - 3.2 เพื่อให้ได้กิจกรรมร่วมและกิจกรรมเด่นของชุมชน
 - 3.3 เพื่อเข้าใจสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชน
4. กิจกรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ / ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน
 - 4.1 เพื่อค้นหาทุนทางสังคมของชุมชน
 - 4.2 เพื่อเข้าใจพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชน
5. กิจกรรม Time line พัฒนาการ และ Timeline กระบวนการ มุ่งเน้นให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ / ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน
 - 5.1 เพื่อเข้าใจความเป็นมาและพัฒนาการของประเด็น / ผลิตภัณฑ์ / กลุ่ม ที่สนใจศึกษา
 - 5.2 เพื่อเข้าใจกระบวนการและสามารถปรับปรุงประเด็น / ผลิตภัณฑ์ / กลุ่ม ที่สนใจศึกษาให้ดีขึ้น
6. กิจกรรม กระบวนการ A-I-C มุ่งเน้นให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ / ทักษะการสื่อสาร / ทักษะการประสานงาน และทักษะการสร้างนวัตกรรมชุมชน
 - 6.1 เพื่อลดความขัดแย้งของการทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชน
 - 6.2 เพื่อให้ได้ข้อตกลงร่วมกันของชุมชนในการพัฒนาชุมชนได้
7. กิจกรรม การเขียนโครงการ

กิจกรรม ทำไมเราถึงถกเถียงกัน

“ทำไมเราถึงถกเถียงกัน” เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างทักษะวิธีคิด และการทำความเข้าใจความหลากหลายทางสังคม และมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจว่าโลกใบนี้เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลาย อันเกิดขึ้นจากบริบทของการรับรู้ท่ามกลางชุดประสบการณ์ สภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ที่เป็นส่วนกำหนดการรับรู้ของมนุษย์ต่อความจริงที่ส่งผลถึงการรับรู้ความจริงทางสังคมอันหลากหลาย ในสถานการณ์ปัจจุบันบริบทสังคมไทยเต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลาย นำไปสู่เกิดการเผชิญหน้ากับวิกฤติความขัดแย้งที่พร้อมจะปะทุขึ้นมาได้เสมอ อันเกิดจากการไม่ยอมรับความหลากหลาย และกลายเป็นสังคมที่พร้อมจะสร้างความขัดแย้งใหม่ๆ อันเกิดจากความไม่เข้าใจความหลากหลายที่เกิดขึ้น

ปัญหาจึงอาจอยู่ที่ว่าเราจะทำความเข้าใจ “ความหลากหลาย” ได้อย่างไร ซึ่ง “ความเข้าใจ” จะดูเหมือนเป็นแนวคิดและแนวทางที่เราหวังใจว่าจะใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในสังคมได้ แต่ดูเหมือนว่าคำว่า “ความเข้าใจ” ความหลากหลาย และ การยอมรับความหลากหลาย ของเรากลับมีปัญหาในตัวเองเพราะเรามัก “เข้าใจ” ภายใต้อำนาจความเป็นตัวเราเอง

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อละลายพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจที่มาของการตีความทางสังคมที่แตกต่าง
- 4) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และ ทักษะการสื่อสาร

● อุปกรณ์ที่ใช้

- เทปแลคซัน 1.5 นิ้ว
- กระดาษ post-it (สองสี)
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต
- ปากกาเคมี
- ชุดรูปภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) 10 ภาพ
- ชุดภาพจุดขาวดำ
- นาฬิกาจับเวลา
- คลิปวิดีโอสั้น 1 เรื่อง “สุขสันต์วันเด็ก พิมรี่พายจัดใหญ่ให้น้องบนดอยสูง”
(<https://www.youtube.com/watch?v=nAkBXvUA-gM>)
- เนื้อหาข่าวการวิพากษ์วิจารณ์กรณี “สุขสันต์วันเด็ก พิมรี่พายจัดใหญ่ให้น้องบนดอยสูง”

- วิธีการขั้นที่ 1 (เรามอง เราเห็น เราตัดสินใจ)
 - วิทยากรใช้เทปแลคซิ่ง 1.5 นิ้ว แบ่งพื้นที่ห้องออกเป็น 2 ส่วน
 - วิทยากรกำหนดให้แต่ละส่วนเป็นพื้นที่ฝั่งซ้ายและขวา
 - วิทยากรเปิดภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ทีละ 1 ภาพ ในเวลา 5 วินาที
 - วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนเคลื่อนตัวเองไปยังฝั่งคำตอบที่ของภาพตนเองเห็น
 - วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจดบันทึกภาพที่ตนเองเห็นลงในกระดาษ post-it (สีที่ 1) ของตน
 - วิทยากรเปิดชุดภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ทีละภาพ และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนเคลื่อนตัวเองไปยังฝั่งคำตอบที่ของภาพตนเองเห็น ให้ครบทั้ง 10 ภาพ พร้อมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจดบันทึกภาพที่ตนเองเห็นลงในกระดาษ post-it (สีที่ 1) ของตน
- สรุปกิจกรรมขั้นที่ 1
 - จากภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ภาพเดียวกัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับมามองเห็นภาพที่ส่งผลต่อความเข้าใจแตกต่างกัน
 - ภาพบางภาพ เรามองเห็นและรับรู้สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่
 - ภาพบางภาพ เรามองเห็นและรับรู้แตกต่างจากคนส่วนใหญ่
 - การรับรู้ความจริงของผู้คนในสังคมมีความหลากหลาย บางครั้งการรับรู้ของคนอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง “ตามสภาพของสิ่งเร้า” ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดจากการที่สมองแปลความหมายผิดไปหรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง(เชิงวัตถุวิสัย) สาเหตุของการเกิดความคลาดเคลื่อนนี้ได้หลายกรณี เช่น แสง ลักษณะของสิ่งเร้ามีการต่อเติม การเปรียบเทียบเทียบ หรือการเกิดมุมมองต่าง ๆ การต่อเติมสิ่งเร้า ประสบการณ์ที่แตกต่าง
 - จากภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกคำตอบ และเคลื่อนตนเองไปยังส่วนต่างๆ ของห้อง พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกคำตอบ และเคลื่อนตนเองไปยังส่วนต่างๆ ของห้องของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เกิดกระบวนการประมวลผล 3 รูปแบบ คือ
 - ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนรับรู้และตัดสินใจเลือกคำตอบ และเคลื่อนตนเองไปยังส่วนต่างๆ ของห้องทันทีเมื่อเห็นภาพ
 - ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนรับรู้และตัดสินใจเลือกคำตอบ ประกอบกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน และเคลื่อนตนเองไปยังส่วนต่างๆ ของห้องทันทีตามคำตอบที่ตนเองรับรู้ครั้งแรก (ในกรณีที่มองรับรู้เหมือนกัน)
 - ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนรับรู้และตัดสินใจเลือกคำตอบ ประกอบกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน และเคลื่อนตนเองไปยังส่วนต่างๆ ของห้อง

ทันทีเมื่อประมวลผลแล้วพบว่าการรับรู้ของตนเองมีความน่าเชื่อถือน้อยกว่าการรับรู้ของผู้อื่น (ในกรณีที่มีองรับรู้ไม่เหมือนกัน)

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนรับรู้และตัดสินใจเลือกคำตอบ และเคลื่อนไหวตนเองไปยังส่วนต่างๆ ของห้องทันทีโดยอาศัยพฤติกรรมรวมหมู่ มากกว่าการตัดสินใจจากภาพ

- จากภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ทำให้เราพบ “สิ่งที่เราเห็น” และ “สิ่งที่เรารับรู้” ซึ่งเป็นสภาวะที่นำไปสู่การเข้าใจและการมองเห็นปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ คนละด้าน นำไปสู่ความรู้สึกและการตีความความเข้าใจที่แตกต่าง ดังนั้น เพื่อสร้างสังคมที่มีความสมานฉันท์เราจึงจำเป็นต้องเข้าใจ “ความแตกต่าง” ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการรับรู้ และพยายาม “เข้าใจ” ความแตกต่างที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ผลักให้คนที่มองแตกต่างกลายเป็นอื่น

- วิธีการขั้นที่ 2 (เราพิจารณา เราเข้าใจ เราเปิดกว้าง)

- วิทยากรเปิดภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ทีละ 1 ภาพ ในเวลา 3 นาที
- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนบรรยายรายละเอียดของภาพตนเองเห็นว่ามืองค์ประกอบอะไรบ้างลงในกระดาษ post-it (แผ่นที่ 2) ที่ให้มากที่สุด พร้อมอธิบายว่าทำไมผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ จึงมองภาพนั้นแตกต่างจากตนเอง
- วิทยากรเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนบรรยายรายละเอียดของภาพได้มากที่สุดมาแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ
- วิทยากรเปิดภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) อีกประมาณ 2-3 ภาพ (โดยเลือกภาพที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวตัวตอบคำถามออกเป็น 3 กลุ่มในปริมาณที่เท่าๆ กัน และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนบรรยายรายละเอียดของภาพตนเองเห็นว่ามืองค์ประกอบอะไรบ้างลงในกระดาษ post-it (แผ่นที่ 2) ที่ให้มากที่สุด พร้อมอธิบายว่าทำไมผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ จึงมองภาพนั้นแตกต่างจากตนเอง จนครบภาพที่เลือกมาทำกิจกรรม

- สรุปกิจกรรมขั้นที่ 2

- จากภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ภาพเดียวกัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับมองเห็นภาพและบันทึกรายละเอียดของภาพได้แตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากความใส่ใจ ความตั้งใจ สภาพจิตใจ อารมณ์ในการร่วมกิจกรรม ความสามารถทางสติปัญญา ทำให้รับรู้ได้เร็วแตกต่างกัน
- จากภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) สิ่ง que ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่บันทึกลงรายละเอียดมักจะเป็น “ข้อเท็จจริง” ที่ปรากฏขึ้นในภาพ ซึ่งแตกต่างจาก “ความรู้สึก” ที่ทำให้เรามองเห็นภาพในครั้งแรก
- การทำความเข้าใจและจัดเรียงองค์ประกอบของ “ข้อเท็จจริง” ของภาพใหม่อีกครั้ง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถมองเห็นภาพ ในแบบที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นเห็นซึ่งแตกต่างจาก

เรา เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจบนฐาน “ความรู้สึก” ที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริง และเป็น การทำให้เราเข้าใจมุมมองของผู้คนที่เห็นต่างจากเรามากยิ่งขึ้น

- วิธีการขั้นที่ 3 (เราหลงลืมอะไรไปหรือไม่ สิ่งที่ไม่เห็นไม่ใช่ไม่มีความหมาย)
 - วิทยากรตั้งคำถามชวนคิดจากการพิจารณาชุดภาพมุลเลอร์-ไลเออร์ (Muller – Lyer illusion) ที่ผ่านมา ว่าเราขาดอะไรไปหรือไม่
 - วิทยากรเปิดภาพชุดจุดขาวดำ โดยเปิดภาพจุดสีดำบนพื้นขาวเป็นภาพแรก พร้อมตั้งคำถามว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นอะไร
 - วิทยากรเปิดภาพจุดสีขาวบนพื้นสีดำเป็นภาพที่สอง พร้อมตั้งคำถามว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นอะไร
 - วิทยากรเปิดภาพจุดสีขาวบนพื้นสีขาวเป็นภาพที่สาม และจุดสีดำบนพื้นสีดำเป็นภาพที่สี่ พร้อมตั้งคำถามว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นอะไร
 - วิทยากรอธิบายความสำคัญของบริบทที่ห้อมล้อม ที่สถาปนาความจริงให้คงอยู่และเกิดขึ้น พร้อมเปิดคลิปวิดีโอสั้น 1 เรื่อง เรื่อง “สุขสันต์วันเกิด พิมรี่พายจัดใหญ่ให้น้องบนดอยสูง”
 - เมื่อจบคลิปวิดีโอ ให้วิทยากรแบ่งกลุ่ม แจกกระดาษฟลิปชาร์ตและปากกาเคมี แสดงความคิดเห็นต่อกรณีการพัฒนาที่เกิดขึ้นในคลิปวิดีโอ ในประเด็น สถานการณ์ก่อนการพัฒนา โครงการการพัฒนาที่เกิดขึ้น เหตุผลที่ต้องทำโครงการพัฒนาเหล่านั้น ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา และถ้าเป็นตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมไปพบเห็นปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะทำโครงการพัฒนาพื้นที่เหมือนหรือแตกต่างจากในคลิปวิดีโอ พร้อมให้เหตุผล
 - หลังจากทุกกลุ่มนำเสนอ วิทยากรแสดงเนื้อหาข่าวการวิพากษ์วิจารณ์กรณี “สุขสันต์วันเกิด พิมรี่พายจัดใหญ่ให้น้องบนดอยสูง” พร้อมชักชวนพูดคุยประเด็นการทำโครงการการพัฒนา และประเด็นการวิพากษ์วิจารณ์การทำโครงการพัฒนาดังกล่าว พร้อมให้กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการเขียนประเด็นที่ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ และนำมาสู่ความเห็นของคนในสังคมที่แตกต่าง ลงในกระดาษฟลิปชาร์ตโดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอและผู้ช่วยนำเสนอ พร้อมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ

- สรุปกิจกรรมขั้นที่ 3
 - จากภาพและคลิปวิดีโอสั้นเรื่อง “สุขสันต์วันเกิด พิมรี่พายจัดใหญ่ให้น้องบนดอยสูง” ส่งผลให้เห็นบริบทที่ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่อ้างความจริงหรือปรากฏการณ์นั้นๆ อยู่ และมีอิทธิพลต่อความจริงหรือการมองเห็นความจริงในสังคม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในฐานะที่จะไปทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมในอนาคต จำเป็นจะต้องเห็นบริบทที่เป็นองค์ประกอบทางสังคมต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงผู้คนในสังคมได้มากที่สุด อันเป็นวิธีการที่จะช่วยลดความขัดแย้งที่สืบ

เนื่องมาจากการรับรู้ปรากฏการณ์ที่ไม่เท่ากัน เช่น ประเด็นเรื่อง “โซเชียล”, เรื่อง “ไฟฟ้า”, เรื่อง “การปลูกผัก”, และ เรื่อง “การกางป่า” เป็นต้น

- ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา และเชื้อชาติ ที่แตกต่างกัน จัดเป็นพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม ที่ทำให้บุคคลมีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติในเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไป ซึ่งสภาพของสังคม พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกเหมือนกัน อาจถูกแปลความหมายไปคนละด้านได้ เพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมของผู้คนที่มีที่มาที่แตกต่าง เช่น คนไทยที่แสดงความรักกันในที่สาธารณะมักจะถูกแปลความหมายทางด้านลบมากกว่า ในขณะที่คนในสังคมตะวันตกเห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดา เป็นต้น
 - เราในฐานะผู้คนที่อยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในประเด็นเรื่องของวัฒนธรรมของผู้คน เพื่อลดปัญหาที่จะตามมาอันเนื่องมาจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนแตกต่าง และยิ่งเมื่อหากต้องการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนสังคมอื่นๆ ที่แตกต่างจากสังคมที่เราอาศัยอยู่ เราจะต้องอาศัยความเข้าใจในวัฒนธรรมที่เป็นกรอบวิธีคิด ล้อมรอบชุมชนสังคมนั้นๆ เพื่อให้การทำงานร่วมกันชุมชนเกิดผลสูงสุด
- **สรุปกิจกรรม “ทำไมเราถึงถกเถียงกัน”**
 - หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักการการทำงานเบื้องต้นในการพัฒนา ตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงใช้เป็นหลักการสำหรับการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่างๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับหลายๆ ประเด็นในสถานการณ์ปัจจุบัน
 - โดยหลักการนี้ไม่ใช่หลักการที่เป็นขั้นบันได กล่าวคือ ไม่ใช่ว่าจะต้อง “เข้าใจ” แล้วจึงจะ “เข้าถึง” และ “พัฒนา” ตามลำดับ แต่เป็นหลักการที่ทำสนับสนุน ต่อยอด สลับสับเปลี่ยนกันไปอย่างไม่สิ้นสุด
 - “เข้าใจ” คือ ขั้นที่เราหาข้อมูล หาสาเหตุของปัญหา ทั้งปัญหาเล็ก ปัญหาใหญ่ รายละเอียดเชิงลึกหรือภาพรวมของปัญหา สาเหตุส่วนบุคคลหรือสาเหตุโดยรวมของพื้นที่ที่เราจะไปแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่นั้น ๆ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น และนำไปต่อยอดเป็นแนวทางการพัฒนา และนอกจากการทำทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหาในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ แล้ว ขั้น “เข้าใจ” นี้ยังรวมถึงการทำความเข้าใจบุคคลผู้ให้ข้อมูลหรือชุมชนที่เราต้องการหาข้อมูลด้วย ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น “ภูมิสังคม ความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือชุมชน วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น” เพื่อให้สามารถเข้าหาผู้ที่ให้ข้อมูลหรือสาเหตุของปัญหาได้ง่ายขึ้น

- วิธีการที่ช่วยให้เกิดการ “เข้าใจ”
 - สำรวจ
 - พูดคุย
 - การถาม
 - การฟังอย่างไม่ตัดสิน
 - การบันทึกข้อมูล
 - รวบรวมข้อมูล
 - คิด วิเคราะห์
 - สรุปข้อมูล
- “เข้าถึง” คือ ขั้นที่เราเข้าถึงข้อมูล หรือเข้าถึงใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เป็นต้นเหตุของปัญหา ผู้ที่ให้ข้อมูล หรือผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา การเข้าถึงใจของผู้ที่เราไปสอบถามปัญหาหรือการที่เขายอมเปิดใจพูดคุยกับเราได้สบายใจนั้นทำให้เราเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เป็นสาเหตุของปัญหาหรือข้อมูลที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนนั้นๆ หรือตัวบุคคลเอง และการเข้าถึงบุคคลที่เราต้องการให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา จะทำให้เกิดการระเบิดจากข้างใน กล่าวคือเขาเต็มใจ ยอมรับ ให้ความร่วมมือ และมีความอยากทำ อยากพัฒนา โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกยึดเยียดหรือถูกบังคับให้ทำ ซึ่งเมื่อเข้าถึงพวกเขาแล้วย่อมช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- วิธีการที่ช่วยให้เกิดการเข้าถึง
 - มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก
 - อาจเริ่มจากการเข้าใจเขาก่อน
- “เข้าใจ” และ “เข้าถึง” ชั้นไหนอาจเกิดก่อนกันก็ได้ ทั้งสองขั้นนี้จะส่งเสริมกันไปอยู่เสมอ

กิจกรรม แผนที่เดินดิน

“แผนที่เดินดิน” เป็นเครื่องมือง่ายๆ ในการทำความเข้าใจชุมชน และมักถูกใช้ในฐานะเครื่องมือแรกๆ ในการทำงานในพื้นที่ชุมชน เพราะนอกจากจะสร้างความเข้าใจต่อชุมชน แผนที่เดินดินยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ทำงานชุมชนกันผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนอีกทางหนึ่ง

แผนที่เดินดินมีความสำคัญในการศึกษาและทำความเข้าใจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ทำงานชุมชนอยากจะเข้าถึงชุมชนในเชิงบวก เพราะการเรียนรู้และจัดทำแผนที่เดินดิน ทำให้สามารถบอกถึงเรื่องราวความเป็นไปในชุมชน สถานการณ์สำคัญๆ จุดแข็งของชุมชน ชุมพลังของชุมชน สถานที่ที่ใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งการทำแผนที่เดินดินจะทำให้เราเข้าใจมิติทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้เข้าใจสังคมของชาวบ้านได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจเกิดทักษะการศึกษาทำความเข้าใจชุมชนและวิถีชีวิตของผู้อื่น
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีเครื่องมือที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ทำงานชุมชนกันผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน
- 4) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน

● อุปกรณ์ที่ใช้

- กระดาษหรือสมุดบันทึก
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต
- ปากกาเคมี
- สีเคมีหรือสีชอล์ค

● วิธีการ

- วิชยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 10-12 คน
- วิชยากรให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมการออกเดินสำรวจพื้นที่ชุมชนโดยรอบเป็นกลุ่ม โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสังเกตและจดบันทึกสิ่งต่างๆ ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพบเห็นในชุมชนลงบนแผ่นกระดาษหรือสมุดบันทึก ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางด้านกายภาพของชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ลำห้วย ภูเขา ทะเล ทรัพยากรต่างๆ สิ่งแวดล้อมชุมชน เช่น ป่าไม้ หรือสิ่งที่ดีในชุมชน เช่น แหล่งที่ตั้งวัด มัสยิด โบสถ์ แหล่งศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ที่อยู่ของปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปิน เป็นต้น

- วิทยากรต้องให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมค่านึงเสมอว่า
 - การทำแผนที่เดินดินจะต้องรู้ว่า เรากำลังจะนำแผนที่เดินดินไปใช้ในการศึกษาอะไร เช่น เราจะนำไปใช้ศึกษาทุนทางสังคม หรือ เราจะนำไปใช้ศึกษาปัญหาของชุมชน
 - การทำแผนที่เดินดินเป็นไปเพื่อการสำรวจเพื่อไปเสาะหาสิ่งดีๆ ในชุมชนเพื่อเห็นสภาพจริงและเข้าใจ
 - การทำแผนที่เดินดินเป็นไปเพื่อให้เกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนผ่านการเดินไปดูชุมชน ซึ่งจะทำให้มองเห็นชีวิตและเรื่องราวในชุมชน และต้องมีการสอบถามคนในพื้นที่เพิ่มเติมในสิ่งที่เราพบเห็น
 - ข้อเสนอแนะในการทำแผนที่เดินดิน
 - ไม่นั่งรถทำแผนที่ ควรเดินเท้าสำรวจด้วยตัวเอง
 - หากเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ระยะห่างมากๆ อาจใช้จักรยาน หรือ จักรยานยนต์
 - นำแผนที่เก่ามาตรวจสอบ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง
 - เมื่อมีทีมหลายคน รวมกลุ่มกันเดินเพื่อให้ได้แผนที่เดียว
 - การมีผู้นำพาไป ทำให้ได้ข้อมูลที่รวดเร็ว แต่อาจมีอคติได้
 - ต้องเขียนข้อสังเกตต่างๆ ลงไปในแผนที่ เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม, หน้าที่ทางสังคม, ความทรงจำที่เรามีเกี่ยวกับพื้นที่ทางกายภาพ เช่น โยงบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มญาติพี่น้องกัน เป็นต้น
 - หลังจากที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมการออกเดินสำรวจพื้นที่ชุมชนโดยรอบเป็นที่เรียบร้อย วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับมาวาดเป็นแผนที่ชุมชน โดยใช้กระดาษฟลิปชาร์ตต่อกัน 4 แผ่นเป็นกระดาษขนาดใหญ่ เขียนด้วยปากกาเคมีและเติมใส่สีสวยงาม พร้อมเติมรายละเอียดต่างๆ ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมลงไปสังเกตเห็น
 - วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ
 - วิทยากรให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ พร้อมเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนซักถามระหว่างกลุ่ม
- สรุปกิจกรรม แผนที่เดินดิน
 - แผนที่เดินดินเป็นเสมือนบันไดขั้นแรกที่สำคัญที่สุด นำไปสู่ความเข้าใจชุมชน ด้วยวิธีการง่ายๆ ใช้เวลาไม่นานนัก ได้ข้อมูลมาก เร็ว น่าเชื่อถือ เห็นภาพรวมความเป็นชุมชน สำรวจทั่วทั้งชุมชน อาศัยการสังเกตด้วยตาของตัวเอง เห็นพื้นที่ทางกายภาพ และเข้าใจพื้นที่ทางสังคม
 - เป้าหมายของแผนที่เดินดิน
 - 1) เห็นภาพรวมของชุมชน
 - 2) ได้ข้อมูลในระยะเวลาอันรวดเร็ว
 - 3) ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะได้จากการสำรวจและสังเกตด้วยตนเอง

4) ได้ข้อมูลที่ทันสมัย

- การทำ “แผนที่เดินดิน” ช่วยให้เราเห็นวิธีการทำความเข้าใจผู้คนและสังคมชุมชนอื่นๆ ผ่านวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ใช้เป็นแนวทางในการทรงงานตามหลักการ “เข้าใจ” และ “เข้าถึง” ผ่านทักษะ “2 ตา ดู, 2 หู ฟัง, 2 เท้า เดิน, 2 มือ จด, 1 หัวใจ รับฟัง”
- และด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจศาสตร์พระราชานำมาใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านแนวคิดวิธีการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระองค์ทรงใช้ 2 พระบาทเสด็จพระราชดำเนินไปทุกพื้นที่ของประเทศไทย เพื่อ “เข้าถึง” คนทุกกลุ่ม ทุกปัญหา ทุกหย่อมหญ้า ทรงใช้ 2 พระเนตร 2 พระกรรณเพื่อเก็บข้อมูล อีกทั้งยังทรงใช้ 2 พระหัตถ์ทรงพระอักษร จดบันทึกข้อมูลที่ได้ลงสมุด แผนที่ หรือทรงถ่ายภาพ เพื่อเก็บข้อมูล และที่สำคัญทรงใช้พระราชหฤทัยรับฟังและเข้าถึงจิตใจของราษฎรของพระองค์

กิจกรรม นาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน

“นาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน” เป็นเครื่องมือง่ายๆ ในการทำความเข้าใจจังหวะการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ประกอบกับเครื่องมือนี้ยังสามารถทำความเข้าใจรูปแบบการกระทำ และเหตุผลในการกระทำของผู้คน ซึ่งการทำเครื่องมือ “นาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน” เป็นวิธีการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในของผู้คนในชุมชน ว่าในช่วงแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี ผู้คนในชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตต่างๆ อะไรบ้าง

ดังนั้น การทำนาฬิกาชีวิตและปฏิทินชุมชน จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรับการอบรมสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชนได้ รวมทั้งยังสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงปรากฏการณ์ภายในชุมชนที่เกิดขึ้นให้เชื่อมโยงเห็นถึงมิติในระดับชีวิตประจำวันของผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนนั้นๆ

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนการทำงานในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจวิถีชีวิตและระบบความคิดทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของผู้คนในชุมชน
- 4) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน

● อุปกรณ์ที่ใช้

- กระดาษ A4 คนละ 1 แผ่น
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต กลุ่มละ 8 แผ่น
- ปากกาเคมี
- เชือกขาวเบอร์ 60 กลุ่มละ 1 ม้วน
- ไม้บรรทัด กลุ่มละ 2 อัน
- เทปขาวแบบเขียนทับได้ กลุ่มละ 1 ม้วน

● วิธีการขั้นที่ 1 (ฝึกให้ชินกับการตั้งคำถาม)

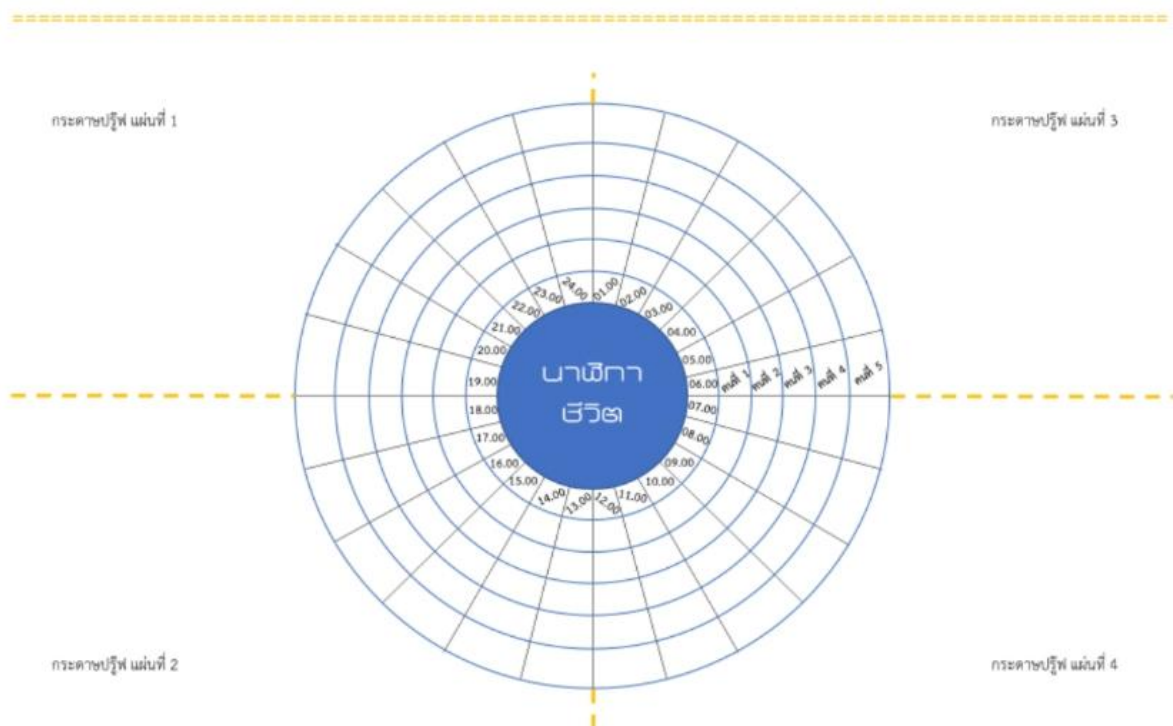
- วิทยากรแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มละประมาณ 10-12 คน
- แจกกระดาษ A4 และปากกา/ดินสอให้สมาชิกในกลุ่มทุกคน
- ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจับคู่เพื่อสอบถามและบันทึกนาฬิกาชีวิตของกันและกัน
 - นาฬิกาชีวิตแบ่งเป็นช่วงเวลารายชั่วโมง โดยเริ่มตั้งแต่ 06.00 น. จนถึง 05.00 น. ของวันรุ่งขึ้น รวม 24 ชั่วโมง ของแต่ละคน

- ถามชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น อายุ อาชีพ และเบอร์โทรศัพท์ ของคู่สนทนาแล้วจดบันทึกไว้ที่หัวกระดาษ A4
- สลับกันถามในแต่ละช่วงเวลาช่วงเวลาละ 3 คำถาม คือ ทำอะไร ทำอย่างไร ทำไมไม่ถึงทำ พร้อมจดบันทึกคำตอบที่ได้รับ เช่นเวลา 06.00 น. คุณ A ทำอะไร เมื่อจดบันทึกคำตอบแล้ว ให้ถามต่อว่าทำอย่างไร เมื่อจดบันทึกคำตอบแล้ว ให้ถามต่อว่าทำไมถึงทำ เมื่อจดบันทึกคำตอบแล้ว ให้คู่สนทนาถามกลับ “แล้วในช่วงเวลา 06.00 น. คุณ B ทำอะไร (จดบันทึก) ทำอย่างไร (จดบันทึก) ทำไมถึงทำ (จดบันทึก) จากนั้นเริ่มถามคำถามของช่วงเวลาถัดไปของแต่ละวันจนครบ 24 ชั่วโมงตามลำดับ

แบบบันทึกนาฬิกาชีวิต			
ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....อายุ.....อาชีพ.....เบอร์ติดต่อ.....			
ช่วงเวลา	ทำอะไร	ทำอย่างไร	ทำไมถึงทำ
06.00 น.			
07.00 น.			
08.00 น.			
.....			
.....			
05.00 น.			

- **สรุปกิจกรรมขั้นที่ 1**
 - คำถามพื้นฐานที่สำคัญจะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูล คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร หรือในทางวิชาการเรียกว่า 4 W 1 H (who what where when และ How)
 - ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนมักไม่ค่อยกล้าตั้งคำถาม หรือเบื่อก่อนที่จะตั้งคำถาม ดังนั้น การทำกิจกรรมนี้จะทำให้แต่ละคนต้องตั้งคำถามซ้ำๆ อย่างน้อย 72 ครั้ง ซึ่งการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำซ้ำจะเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกล้าตั้งคำถาม และไม่เบื่อก่อนที่จะตั้งคำถามจนกว่าจะได้ข้อมูลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
- **วิธีการขั้นที่ 2 (ฝึกการทำงานเป็นทีม)**
 - วิทยากรแจกกระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาเคมี เชือก ไม้บรรทัด กระดาษกาว ที่เตรียมไว้ให้แต่ละกลุ่ม
 - ให้แต่ละกลุ่มตกลงเลือกนาฬิกาชีวิตของคนในกลุ่มที่น่าสนใจอย่างน้อย 5 คน

- ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันนำกระดาษฟลิปชาร์ต 4 แผ่น มาต่อกันให้ได้เป็นแผ่นใหญ่ แล้ววาดนาฬิกาชีวิตของคนทั้ง 5 คนเข้าด้วยกัน เพื่อเปรียบเทียบกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละคน
 - ร่วมกันต่อกระดาษให้เรียบร้อย
 - ร่วมกันวาดวงกลมนาฬิกาชีวิตโดยใช้เชือกเป็นตัวช่วย
 - ร่วมกันใส่รายละเอียดของข้อมูล
 - ร่วมกันตกแต่งให้สวยงาม

- **สรุปกิจกรรมขั้นที่ 2**
 - ได้ฝึกคัดกรองข้อมูลจากการร่วมกันคัดเลือกนาฬิกาชีวิตของคนเพียง 5 คนในกลุ่ม เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ
 - การช่วยกันวาดนาฬิกาชีวิตลงในกระดาษฟลิปชาร์ตที่ต่อกันเป็นแผ่นขนาดใหญ่มากๆ ทำให้ทุกคนต้องร่วมมือกัน รวมทั้งต้องร่วมกันวิเคราะห์เพื่อเลือก Key Message ในการเติมลงไป ในช่องกิจกรรมในนาฬิกาชีวิตแต่ละคนที่ถูกเลือกมา
- **วิธีการขั้นที่ 3 (ฝึกวิเคราะห์ข้อมูล)**
 - วิทยากรให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอนาฬิกาชีวิตของกลุ่มของตน
 - วิทยากรตั้งคำถามเพื่อให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลจากนาฬิกาชีวิตของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม โดยมีตัวอย่างคำถามเช่น

- อะไรคือลักษณะกิจกรรมที่เป็นแนวโน้มของสมาชิกในกลุ่ม ที่กระทำไปในทิศทางเดียวกัน
 - แนวโน้มความสนใจร่วมในกลุ่มคืออะไร
 - กิจกรรมโครงการที่คาดว่ากลุ่มนี้จะสนใจเข้าร่วมคืออะไร
 - ถ้าจะเชิญคนในกลุ่มเข้าประชุมร่วมกันควรเชิญประชุมในเวลาใด เป็นต้น
- สรุปกิจกรรมขั้นที่ 3
 - เมื่อทราบนาฬิกาชีวิตของแต่ละคน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะสามารถดึงจุดร่วมของสมาชิกในกลุ่มเพื่อนำมาวิเคราะห์หาทิศทางและแนวโน้มของลักษณะร่วมบางประการของกลุ่มได้ และสามารถหาเวลาที่เหมาะสม สำหรับที่ทุกคนจะสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้ สามารถวิเคราะห์ศักยภาพรายบุคคลหรือรายกลุ่มได้ สามารถวิเคราะห์ความสนใจรายบุคคลหรือรายประเด็นร่วมที่ทุกคนน่าจะสนใจได้ และสามารถวางแผนโครงการหรืองานกิจกรรมที่จะได้รับความสนใจและได้รับความร่วมมือจากคนส่วนใหญ่
- กิจกรรมขั้นที่ 4 (ปฏิทินชุมชนฝึกการตั้งคำถาม)
 - วิทยากรแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มละประมาณ 10-12 คน
 - แจกกระดาษ A4 และปากกา/ดินสอให้สมาชิกในกลุ่มทุกคน
 - ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจับคู่สนทนาเพื่อสอบถามและบันทึกปฏิทินชีวิตของกันและกัน
 - ปฏิทินชีวิตแบ่งเป็นช่วงเดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม จนถึงเดือนธันวาคม รวมเป็น 12 เดือน ของแต่ละคน
 - ถามชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น อายุ อาชีพ และเบอร์โทรศัพท์ ของคู่สนทนาแล้วจดบันทึกไว้ที่หัวกระดาษ A4
 - สลับกันถามในแต่ละช่วงเดือนช่วงเดือนละ 6 คำถาม คือ ในด้านเศรษฐกิจเดือนนี้ทำอะไร ทำอย่างไร ทำไมถึงทำ และในด้านวัฒนธรรมเดือนนี้ทำอะไร ทำอย่างไร ทำไมถึงทำ พร้อมจดบันทึกคำตอบที่ได้รับ เช่น เดือนมกราคม ในด้านเศรษฐกิจเดือนนี้คุณ A ทำอะไร เมื่อจดบันทึกคำตอบแล้ว ให้ถามต่อว่าทำอย่างไร เมื่อจดบันทึกคำตอบแล้ว ให้ถามต่อว่าทำไมถึงทำ และในด้านวัฒนธรรมคุณ A เดือนนี้ทำอะไร ทำอย่างไร ทำไมถึงทำ พร้อมจดบันทึกคำตอบที่ได้รับ เมื่อจดบันทึกคำตอบครบทุกเดือนแล้ว ให้คู่สนทนาถามกลับ

แบบบันทึกปฏิทินชีวิต			
ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....อายุ.....อาชีพ.....เบอร์ติดต่อ.....			
	ทำอะไร	ทำอย่างไร	ทำไมถึงทำ
มกราคม			
ด้านเศรษฐกิจ			
ด้านสังคม			
กุมภาพันธ์			
ด้านเศรษฐกิจ			
ด้านสังคม			
.....			
ด้านเศรษฐกิจ			
ด้านสังคม			

- วิธีการขั้นที่ 5 (ปฏิทินชีวิตสู่ปฏิทินชุมชน)
 - วิทยากรแจกกระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาเคมี เชือก ไม้บรรทัด กระดาษกาว ที่เตรียมไว้ให้แต่ละกลุ่ม
 - ให้แต่ละวิเคราะห์ปฏิทินชีวิตของคนในกลุ่มเพื่อหาจุดร่วมของกิจกรรมในแต่ละเดือน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อสร้างเป็นปฏิทินชุมชนที่แสดงลักษณะของจุดร่วมเชิงกิจกรรมของคนในกลุ่มทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม
 - ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันนำกระดาษฟลิปชาร์ต 4 แผ่น มาต่อกันให้ได้เป็นแผ่นใหญ่ แล้ววาดปฏิทินชุมชนที่เป็นภาพแทนการทำกิจกรรมในรอบปีของทุกคนเข้าด้วยกัน เพื่อเปรียบเทียบหาจุดร่วมที่เป็นกิจกรรมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสมาชิกในกลุ่มในแต่ละช่วงเดือนของสมาชิกในกลุ่ม

- สรุปลักษณะขั้นที่ 5
 - ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ฝึกคัดกรองข้อมูลจากปฏิทินชีวิตของสมาชิกในกลุ่ม ที่มีลักษณะเป็นกิจกรรมย่อยของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม เพื่อยกระดับข้อมูลสร้างเป็นข้อมูลเชิงตัวแทนกลุ่มภายใต้การวิเคราะห์เพื่อหาจุดร่วมของการทำกิจกรรมของสมาชิกในกลุ่ม
 - การช่วยกันสร้างปฏิทินชุมชนที่เป็นการสรุปข้อมูลของกลุ่ม ลงในกระดาษฟลิปชาร์ตที่ต่อกันเป็นแผ่นขนาดใหญ่หลายๆ ทำให้ทุกคนต้องร่วมมือกัน รวมทั้งต้องร่วมกันวิเคราะห์เพื่อเลือกลักษณะข้อมูลที่จะเป็นลักษณะตัวแทนของชุมชน (ในเชิงสถิติ อาจเข้าใจได้ด้วยการหาค่าฐานนิยม (Mode) ที่หมายถึง ค่าของข้อมูลในชุดใดชุดหนึ่ง ซึ่งมีความถี่สูงที่สุดหรือซ้ำกันมาก

ที่สุด) เพื่อเติมลงไปในช่วงกิจกรรมทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในปฏิทินชุมชนที่ถูกสร้างขึ้น

- สรุปกิจกรรม

- การทำนาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชนถือเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ว่าในแต่ละเดือนหรือแต่ละปี ผู้คนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตด้านต่างๆ อะไรบ้าง ดังนั้นการจัดทำนาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งยังสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถทำความเข้าใจ และเชื่อมโยงมิติของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้
- การทำนาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน ถือเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวบ้าน การจัดทำนาฬิกาชีวิต-ปฏิทินในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้และเข้าใจจารีต ประเพณี และวิถีชีวิตตลอดจนระบบคุณค่าที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนได้ และช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจวิถีชีวิตและระบบความคิดทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของผู้คนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างจากเรา
- ขณะเดียวกันการทำนาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน ยังช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนการทำงานในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผ่านการเรียนรู้วิถีทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมนั้นๆ
- การทำนาฬิกาชีวิต-ปฏิทินชุมชน เป็นกิจกรรมการทำความเข้าใจชุมชนที่เป็นพื้นฐาน ที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน การพยายามสร้างความเข้าใจผู้อื่นเช่นนี้ จึงเป็นการนำพื้นฐานแนวคิดการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ภายใต้หลักการที่ว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาใช้ในการพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เข้าใจหลักการทรงงานผ่านการปฏิบัติกิจกรรมและการเรียนรู้โดยตรง

กิจกรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน

“ประวัติศาสตร์ชุมชน” คือ การศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการเมือง ตั้งแต่อดีต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในช่วงต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชาวชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจะทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนชัดเจนมากขึ้น จะช่วยทำให้เข้าใจมิติเวลามากขึ้น ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นเครื่องมือที่ทำให้เข้าใจความคิด เหตุผลและการเลือกกระทำของชาวบ้าน

โดยการทำให้ “ประวัติศาสตร์ชุมชน” ก็เพื่อทำให้ทราบถึงที่มาที่ไปของปรากฏการณ์หรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละช่วง รวมถึงทราบถึงประสบการณ์ร่วมกันของชุมชน ที่มีส่วนในการกำหนดความรู้สึกนึกคิดของชุมชนได้ ซึ่งหากเราสามารถทราบประวัติศาสตร์ชุมชนจะทำให้การตีความปรากฏการณ์ของชุมชนปรากฏอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง และลดความอคติส่วนตัวที่จะตัดสินเรื่องราวการกระทำต่างๆ ของคนในชุมชน ตลอดทั้งทำให้ทราบว่าประเด็นใดที่ควรให้ความสำคัญ หรือเป็นสาระที่ควรใส่ใจ ประเด็นใดเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่อาจจะไม่สามารถแก้ไขได้อย่างทันที หรืออาจต้องแสวงหาวิธีการหรือแนวทางใหม่ในการทำงาน

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจความเป็นมา รากเหง้า เหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตของชุมชนที่ทำการศึกษา
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมค้นหาและตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในระยะเวลาที่ปรากฏการณ์เกิดขึ้นเพื่อลดอคติหรือการคาดเดาต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในชุมชน
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจภาพรวมของชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนำมาวิเคราะห์การคงอยู่หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม พลวัตทางเศรษฐกิจและฐานทรัพยากรในชุมชน
- 4) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน

● อุปกรณ์

- กระดาษ A4 คนละ 2 แผ่น
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต กลุ่มละ 4 แผ่น
- ปากกาเคมี
- ไม้บรรทัด กลุ่มละ 2 อัน
- เทปกาวแบบเขียนทับได้ กลุ่มละ 1 ม้วน

- วิธีการ

- วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มละ 10-15 คน
- วิทยากรแจกเครื่องมือแนวคำถามประวัติศาสตร์ชุมชนให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยแบ่งเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนออกเป็นประเภทย่อยๆ เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจและการสร้างแนวคำถาม ประกอบด้วย

- 1. ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัฒนธรรม

- ประวัติความเป็นมาของชุมชน ผู้ก่อตั้งเริ่มแรก การขยายตัวของชุมชนแต่ละช่วง
- มีพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญ ๆ ในอดีตอะไรบ้าง อย่างไร สามารถสร้างแรงยึดเหนี่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร
- เหตุการณ์ร่วมที่สำคัญๆ ในชุมชน ที่ผ่านมา เช่น เริ่มมีถนน ไฟฟ้า น้ำประปาสร้างวัด สร้างโรงเรียน เมื่อไร เหตุการณ์น้ำท่วม ไฟไหม้ แห้งแล้ง ที่ดินถูกเปลี่ยนมือ เช่น ถูกขายเป็นสนามกอล์ฟ รีสอร์ท โรงงานฯ หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง เช่น อาชีพการอพยพไปทำงานนอกชุมชน ประเพณี/พิธีกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ฯลฯ
- ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนในอดีต เป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อไรอย่างไร (ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน, ชาวบ้านกับผู้นำ, ผู้นำชุมชนกับเจ้าอาวาสวัด, ชุมชนกับชุมชน, ผู้ใหญ่บ้านกับคณะกรรมการ, ฯลฯ) มีแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกันหรือไม่ อย่างไร
- ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน และชาวบ้านเอง (เกิดขึ้นเมื่อไร, อย่างไร, เป้าหมายกิจกรรม, กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง, กระบวนการผลของการพัฒนาในเชิงปริมาณและคุณ, ภาพ ฯลฯ)
- ประสบการณ์ในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนหรือไปมาหาสู่ระหว่างชุมชนใดบ้าง
- ที่ผ่านมามีการจัดตั้งองค์กรชุมชนหรือไม่ อย่างไร อะไรบ้าง องค์กรประกอบใครเป็นผู้ริเริ่ม เพราะอะไร ตอบสนองการแก้ปัญหาด้านต่างๆ ได้หรือไม่ อย่างไร มีบทบาทต่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- ฯลฯ

- 2. ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเศรษฐกิจ

- การบุกเบิกที่ดินทำกิน ในอดีต การครอบครองที่ดิน อาชีพ ใครบ้าง วิธีการบุกเบิกที่ดินทำกิน

- ปัจจัยการดำรงชีพที่สำคัญ มาจากแหล่งใด จากอดีตจนปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร
 - พัฒนาการของการผลิต เช่น ประเภทของการผลิต (ยังชีพ หรือเพื่อขาย) ผลิตอะไรบ้าง เช่น ผ้าทอ สมุนไพร เครื่องจักรสาน เหล้าพื้นบ้าน ฯลฯ ความสัมพันธ์ทางการผลิต การแลกเปลี่ยน การซื้อขายระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับผู้รับซื้อ รวมทั้งอาชีพต่างๆในชุมชนตั้งแต่อดีต
 - ต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำต่างๆ มีความสำคัญต่อการปรับตัวด้านการผลิตของชุมชนอย่างไร ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ส่งผลกระทบต่อชุมชนด้านใดบ้าง
 - กฎระเบียบ กติกา ในการจัดสรรหรือใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติ (ตามจารีตประเพณี ดั้งเดิม และมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร)
 - ฯลฯ
- 3. ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเมือง
- ผู้นำชุมชน ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่เป็นทางการ ทำประโยชน์หรือสร้างอะไรไว้ให้กับชุมชน ทั้งดีและไม่ดี
 - การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน ตั้งแต่อดีต ผลงาน/คุณงามความดีของผู้นำรุ่นเก่า การยอมรับผู้นำแต่ละยุคแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร การสืบทอดผู้นำตระกูลใด ต่อเนื่องหรือไม่
 - เริ่มมีหน่วยงานรัฐเข้ามาทำงานกับชาวบ้านเมื่อไร หน่วยงานใด ทำอะไร มีบทบาทอย่างไร กระบวนการทำงานกับชาวบ้าน เป็นอย่างไร ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไรบ้าง
 - ความรู้สึกและปฏิกิริยาของชาวบ้านต่อหน่วยงานรัฐต่างๆ ที่เข้ามาเป็นอย่างไรรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐต่างๆ เป็นอย่างไร เช่น ต่อต้าน ฟังพาเพราะอะไร
 - การควบคุมทางสังคมของชุมชน ข้อห้าม/ ข้อปฏิบัติ วิธีการลงโทษถ้ามีการละเมิดใครมีบทบาทที่สำคัญ
 - รูปแบบการทำงาน ของกลุ่ม หรือองค์กรภายนอกที่เข้ามาทำงานกับชุมชน ส่งผลกระทบต่อเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มองค์กรชาวบ้านเดิมหรือไม่ อย่างไร
 - ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับ สถาบัน องค์กรภายนอก องค์กรรัฐหรืออื่นๆที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

● ฯลฯ

- วิทยากรเตรียมผู้ให้สัมภาษณ์ประจำกลุ่ม กลุ่มละ 2-3 คน
- ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ประจำกลุ่ม โดยให้แต่ละคนจดบันทึกพัฒนาการในแต่ละช่วงเวลาทั้งหมด ลงในกระดาษ A4 ของตนเอง (ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่าลืมบันทึกข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อที่จะสามารถติดต่อขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมได้หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม)

แบบเก็บบันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์ ชุมชน.....			
ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....อายุ.....อาชีพ.....			
เบอร์ติดต่อ.....ที่อยู่.....			
พ.ศ.	ปีที่		หมายเหตุ
	1		
	2		
	3		
	4		
	5		

- หลังจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแล้วเสร็จ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกลุ่มช่วยกันต่อกระดาษฟลิปชาร์ต เพื่อวาดและลงข้อมูลพัฒนาการที่บันทึกไว้
- วิทยากรแสดงตัวอย่างประวัติศาสตร์ชุมชนที่แล้วเสร็จเป็นตัวอย่าง

ประวัติศาสตร์ ชุมชน.....																		
ปีที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	...
พ.ศ.																		
เหตุการณ์ทางวัฒนธรรม																		
เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ																		
เหตุการณ์ทางสังคม																		

- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อแลกเปลี่ยนผลงานที่ละกลุ่ม

- **สรุปกิจกรรม**

- การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเหมือนกับการได้เข้าใจคนคนหนึ่งว่าเขามีความเป็นมาอย่างไร หากไม่ทำประวัติศาสตร์ชุมชนจะทำให้ขาดความใส่ใจต่อเรื่องราวของชุมชน ทำให้มองชุมชนทุกที่เหมือนกันหมด
- การทำ “ประวัติศาสตร์ชุมชน” เป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง เป็นการถอดถอดถอดของนักศึกษาเพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการและประสบการณ์ของชุมชน และเป็นการเรียนรู้เข้าใจชุมชนอย่างเข้าใจบริบท
- การทบทวนประวัติศาสตร์ร่วมกับชุมชนเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง เพราะการที่ชุมชนได้ทบทวนประวัติศาสตร์ผ่านการเล่าเรื่องราวของตน เป็นกระบวนการทำให้เห็นถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเป็นอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน การทำประวัติศาสตร์ชุมชนจึงมักกระตุ้นให้เกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์และสำนึกทางการเมือง ทำให้ “รู้สึกตัว” หรือที่ภาษาอีสานเรียกว่า “ฮู้สึกโต” และลุกขึ้นมากำหนดชะตาชีวิตของตัวเอง
- ประวัติศาสตร์ชุมชนบางครั้งอาจเป็นเรื่องของจินตนาการ และการตีความพ้อๆ กับข้อเท็จจริง หลักฐาน และเหตุผล จึงแตกต่างหรือขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ทางการ บางครั้งอาจพบว่าชุมชนเดียวกันเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์อาจแตกต่างกัน

- ประวัติศาสตร์ชุมชนมักไม่มีการจดบันทึกเป็นเอกสารหรือหาเอกสารโดยตรงได้ยาก โดยมากเป็นความทรงจำ เรื่องเล่า หรือ อาจถูกบันทึกไว้ในชื่อเรียก เช่น สถานที่ ข้าวของ บุคคล คำสอน ฎญา เพลง พิธีกรรม แบบแผนพฤติกรรม
 - การทำประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นพื้นฐานต่อการทำความเข้าใจชุมชน อันเป็นพื้นฐานแนวคิด การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ภายใต้หลักการที่ว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”
 - ขณะเดียวกันการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ยังมุ่งให้เกิดกระตุ้นความเข้าใจในตนเองของผู้คนในชุมชน อันจะทำให้ผู้คนหรือชุมชนที่เข้าไปศึกษา เกิดการปรับตัวเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง และเกิดความต้องการที่จะพัฒนาปรับเปลี่ยนตนเอง อันเป็นไปตามหลักการ “ระเบิดจากข้างใน” (Inside-out blasting) ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานการพัฒนา ที่ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นต้องเกิดจาก ความคิด ความรู้ ความต้องการภายใน เป็นแรงผลักดัน ด้วยตนเอง ไม่ใช่เกิดจาก คนอื่นมากระตุ้นให้ทำ หรือ ส่งเสริมให้ทำ
 - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงตรัสว่า “ต้อง ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชน ที่เราเข้าไปพัฒนามีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อย ออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือ บุคคลจากสังคม ภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว
 - ดังนั้นหากความต้องการการพัฒนาเป็นความต้องการพัฒนาจากภายนอก การพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้นก็อาจไม่ยั่งยืน
- ข้อเสนอแนะ
 - ควรศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจนเกิดความเข้าใจก่อน จึงทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชน เพราะการมุ่งทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนตั้งแต่แรก อาจทำให้มองข้ามรายละเอียดสำคัญไป
 - การจัดทำแผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนนอกจากอาศัยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและบุคคลสำคัญในชุมชน(หมู่บ้าน)แล้ว การได้ศึกษาข้อมูลที่ได้จากสมุดบันทึก เอกสารทางราชการ หรือ เอกสารอ้างอิงต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน(หมู่บ้าน)จะช่วยให้การทำความเข้าใจมีความครอบคลุม เหตุการณ์ต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นมากขึ้น
 - การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนไม่ควรมองแต่เพียงข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่ควรพยายามทำความเข้าใจระบบคุณค่าหรือการสร้าง ความหมายของชาวบ้านที่มีต่อเหตุการณ์นั้นๆ ด้วย

กิจกรรม Timeline พัฒนาการและ Timeline กระบวนการ

“Timeline พัฒนาการและ Timeline กระบวนการ” เป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะเรื่อง เช่น การเกิดขึ้นของกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่ง Timeline พัฒนาการและ Timeline กระบวนการเป็นเครื่องมือที่ใช้ศึกษาเฉพาะประเด็นหรือปรากฏการณ์ทางสังคมเฉพาะเรื่อง เพื่อหาเงื่อนไข ทุน และทรัพยากร ในอันที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นเฉพาะที่สนใจ ทำให้ได้ทราบที่มาที่ไปของประเด็นเฉพาะที่สนใจ ทำให้ทราบเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของประเด็นเฉพาะที่สนใจ ได้ทราบต้นทุนหรือศักยภาพทรัพยากรที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาเพื่อต่อยอดได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจประวัติศาสตร์เฉพาะประเด็นหรือปรากฏการณ์ทางสังคมเฉพาะเรื่องในชุมชน
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถค้นหา เงื่อนไข ทุน และทรัพยากร ในอันที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นเฉพาะที่สนใจ
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจกระบวนการการทำงานหรือการผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชน
- 4) เพื่อให้ชุมชนเกิดกระบวนการสะท้อนย้อนคิดและกระตุ้นการพัฒนาจากภายใน
- 5) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการประสานงาน

● อุปกรณ์

- กระดาษ A4 คนละ 2 แผ่น
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต กลุ่มละ 8 แผ่น
- ปากกาเคมี
- ไม้บรรทัด กลุ่มละ 2 อัน
- เทปกาวแบบเขียนทับได้

● วิธีการขั้นที่ 1 (Time line พัฒนาการ)

- วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มละ 10-15 คน
- วิทยากรแจกเครื่องมือแนวคำถามเกี่ยวกับพัฒนาการให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีหัวข้อคำถาม ดังนี้
 - จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ

- การเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ต่อ กลุ่ม องค์กร หรือโครงการ
 - การเปลี่ยนแปลง สาเหตุ และเงื่อนไข ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ของกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ
 - ตลาดหรือผู้รับซื้อผลผลิตของกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ในแต่ละช่วง
 - ปัญหาหรือสถานการณ์ภายนอกของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ
 - แนวทางการปรับตัวของกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ต่อสภาพปัญหาหรือสถานการณ์ภายนอกของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ
 - ฯลฯ
- วิทยากรเตรียมผู้ให้สัมภาษณ์ประจำกลุ่ม กลุ่มละ 2-3 คน
 - ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ประจำกลุ่ม โดยให้แต่ละคนจดบันทึก Time line พัฒนาการ ในแต่ละช่วงเวลาทั้งหมด ลงในกระดาษ A4 ของตนเอง (ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่าลืมบันทึกข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อที่จะสามารถติดต่อขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมได้หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม)

แบบเก็บบันทึกข้อมูล Time line พัฒนาการ			
ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....		อายุ.....อาชีพ.....	
เบอร์ติดต่อ.....		ที่อยู่.....	
พ.ศ.	ปีที่		หมายเหตุ
	1		
	2		
	3		
	4		
	5		

- หลังจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแล้วเสร็จ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกลุ่มช่วยกันต่อกระดาษฟลิปชาร์ต เพื่อวาดและลงข้อมูล Time line พัฒนาการ ที่บันทึกไว้
- วิทยากรแสดงตัวอย่าง Time line พัฒนาการ ที่แล้วเสร็จเป็นตัวอย่าง

Time line พัฒนาการ																			
ปีที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
พ.ศ.																			
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น																			

- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนผลงานระหว่างกลุ่ม
- **สรุปกิจกรรมขั้นที่ 1**
 - “Time line พัฒนาการ” กลุ่ม องค์กร หรือโครงการ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เข้าใจการกำเนิดของกิจกรรมหรือปรากฏการณ์เฉพาะเรื่องต่างๆ ในพื้นที่ชุมชน
 - ทำให้ทราบเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ในแต่ละช่วงเวลาของประเด็นเฉพาะที่สนใจ และทำให้ทราบต้นทุนหรือศักยภาพรวมถึงทรัพยากร ที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาเพื่อต่อยอดได้ในอนาคต
- **วิธีการขั้นที่ 2 (Time line กระบวนการ)**
 - วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มละ 10-15 คน
 - วิทยากรเตรียมผู้ให้สัมภาษณ์ประจำกลุ่ม กลุ่มละ 2-3 คน
 - วิทยากรกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน เช่น กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์ กระบวนการการจัดการภูมิปัญญา กระบวนการสร้างและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระบวนการด้านการศึกษาวิจัย ฯลฯ
 - ผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องเป็นบุคคลที่ทราบกระบวนการของกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ตลอดทั้งกระบวนการ
 - ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ประจำกลุ่ม โดยให้แต่ละคนจดบันทึก Time line พัฒนาการ ในแต่ละช่วงเวลาทั้งหมด ลงในกระดาษ A4 ของตนเอง (ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่าลืมบันทึกข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อที่จะสามารถติดต่อขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมได้หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม)

แบบเก็บบันทึก Time line กระบวนการ			
ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....อายุ.....อาชีพ.....			
เบอร์ติดต่อ.....ที่อยู่.....			
กระบวนการที่	ระยะเวลา (ใส่เป็น ชั่วโมง วัน เดือน ปี)	รายละเอียด (กระบวนการหรือขั้นตอน)	หมายเหตุ

- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกลุ่มช่วยกันต่อกระดาษฟิวชาร์ต เพื่อวาดและลงข้อมูล Time line กระบวนการที่บันทึกไว้
- วิทยากรแสดงตัวอย่าง Time line พัฒนาการ ที่แล้วเสร็จเป็นตัวอย่าง

Time line กระบวนการ.....									
ชั้นที่	1	2	3	4	5	6	7	8
ชื่อ									
วิธีการ									
เครื่องจักร									
แรงงาน									
ระยะเวลา									
ปัญหาที่พบ									

- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนผลงานที่ละกลุ่ม
- **สรุปกิจกรรมขั้นที่ 3**
 - Time line กระบวนการ ใช้สำหรับศึกษากระบวนการ เพื่อทำความเข้าใจขั้นตอนของเรื่อง/ปรากฏการณ์/ประเด็นที่เราสนใจ ตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกกระบวนการมาพัฒนา รวมถึงการวางแผนการพัฒนาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในอนาคต

- **สรุปกิจกรรม Time line พัฒนาการและกระบวนการ**

- “Timeline พัฒนาการและกระบวนการ” เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ เพื่อหาเงื่อนไข ทูม และทรัพยากร ในอันที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในทางประวัติศาสตร์ ทำให้ได้ทราบที่มาที่ไปของประเด็นที่สนใจ และทราบเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของประเด็นที่สนใจ
- “Timeline พัฒนาการและกระบวนการ” ทำให้ทราบต้นทุนหรือศักยภาพทรัพยากรที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาเพื่อต่อยอดได้ในอนาคต
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถใช้ Timeline พัฒนาการและกระบวนการ เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการการทำงาน หรือการผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ขณะเดียวกัน Timeline พัฒนาการและกระบวนการ ยังเป็นการทบทวนประสบการณ์ของกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ กระตุ้นให้เกิดการทบทวนตนเองของกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ในชุมชน
- Timeline พัฒนาการและกระบวนการ จึงเป็นเครื่องมือในการเตรียมคนในกลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ในชุมชน ให้เกิดการตระหนักรู้และสามารถทำการวิเคราะห์ตนเอง และสามารถทบทวนสร้างข้อเสนอต่อกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่ม องค์กร หรือโครงการ ในชุมชนกระทำ เพื่อสร้างเป็นนวัตกรรมใหม่ขึ้น ซึ่งกระบวนการเช่นนี้จึงสอดคล้องกับแนวทางการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงต้องการให้การพัฒนาเป็นการระเบิดจากข้างใน หมายความว่าให้ประชาชนหรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนาหรือทำงาน เกิดการปรับตัวที่จะพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำ ซึ่งจะไม่มียั่งยืน จึงทรงเน้นการพัฒนาคน ให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะพัฒนา ไม่ใช่ นำการพัฒนาเข้าไปโดยที่ประชาชนยังไม่ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลง

- **ข้อเสนอแนะ**

- ก่อนที่จะทำ Timeline พัฒนาการและกระบวนการ ควรศึกษาทำความเข้าใจกลุ่ม องค์กร หรือโครงการที่ต้องการศึกษาก่อน เพราะการมุ่งทำ Timeline พัฒนาการและกระบวนการ เพียงอย่างเดียวอาจทำให้มองข้ามรายละเอียดสำคัญไป
- การสอบถามเรื่องกระบวนการจากผู้ให้ข้อมูลจำเป็นจะต้องมีการสอบถาม เนื่องจากเรื่องราวกระบวนการการทำงานกิจกรรมต่างๆ เป็นเรื่องราวเชิงปฏิบัติที่ไม่มีการบันทึก ดังนั้นข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลอาจมีการตกหล่น หรือขัดแย้ง ซึ่งผู้ศึกษาจะต้องทำการสอบถามเปรียบเทียบ ข้อมูล เพื่อหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือก่อนการจัดทำ Timeline พัฒนาการและกระบวนการ

กิจกรรม กระบวนการ A-I-C

กระบวนการ A-I-C เป็นกระบวนการการประชุมระดมความคิดเห็น ที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผนและโครงการในการพัฒนา โดยกระบวนการ A-I-C เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหา ความต้องการข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลัง สมองในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา และก่อให้เกิดกระบวนการการตัดสินใจร่วมกัน และเป็นแนวทางการส่งเสริมพลังของการสร้างสรรค์ของผู้คน และสร้างการรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม และเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเป็นผู้นำเชิงกระบวนการในการทำ A-I-C ได้
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประชาชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีความกระตือรือร้น ในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น
- 4) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการประสานงาน และทักษะการสร้างนวัตกรรมชุมชน

- อุปกรณ์

- กระดาษ A4 คนละ 2 แผ่น
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต กลุ่มละ 4 แผ่น
- ปากกาเคมี
- สีชอล์ค
- เทปขาวแบบเขียนทับได้

- วิธีการขั้นที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation : A)

- วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 10-15 คน
- วิทยากรนำเข้าสู่กระบวนการ A-1 ซึ่งเป็นขั้นตอนการสร้างความรู้หรือการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การ “วาดรูป” เป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น โดยในขั้นตอน A-1 จะเป็น

การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเล่าเรื่องผ่านการวาดภาพในกระดาษ A4 ของตนเอง

- หลังจากทุกคนวาดภาพสภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบันแล้วเสร็จ วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอภาพของตนเองให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มรับทราบ และให้เวียนกันนำเสนอจนครบ
- หลังจากนั้นวิทยากรให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันรวมภาพทั้งหมดที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนวาดรวมกันเป็นภาพใหญ่ในกระดาษ กระดาษฟลิปชาร์ต
- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ
- วิทยากรนำเข้าสู่กระบวนการ A-2 ซึ่งเป็นการกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าตนเองต้องการให้ชุมชนในอนาคตมีสภาพเช่นไร โดยใช้การ “วาดรูป” เป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเล่าเรื่องผ่านการวาดภาพในกระดาษ A4 ของตนเอง
- หลังจากทุกคนวาดภาพอนาคตหรือวิสัยทัศน์แล้วเสร็จ วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอภาพของตนเองให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มรับทราบ และให้เวียนกันนำเสนอจนครบ
- หลังจากนั้นวิทยากรให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันรวมภาพทั้งหมดที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนวาดรวมกันเป็นภาพใหญ่ในกระดาษฟลิปชาร์ต
- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ

การวาดภาพ มีความสำคัญเนื่องจาก

- การวาดภาพจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถสร้างจินตนาการ คิด วิเคราะห์ จนสรุปมาเป็นภาพ และช่วยให้ผู้ไม่ถนัดในการเขียนสามารถสื่อสารได้
- ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดและพูด เพื่ออธิบายภาพซึ่งตนเองวาด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม อื่นๆ ได้ซักถามข้อมูลจากภาพ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน และกระตุ้นให้คนที่ไม่ค่อยกล้าพูดให้มีโอกาสนำเสนอ
- การรวมภาพของแต่ละบุคคลเพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่ม จะช่วยให้มีความง่ายต่อการรวบรวมแนวคิดของผู้เข้าร่วมประชุม และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพ(ความคิด) และส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม
- จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการประชุมให้มีความสุข และเป็นกันเอง ในบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุม มักมองว่าการ วาดภาพเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ดังนั้นวิทยากรกระบวนการจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจ และนำเกมต่างๆ เกี่ยวกับการ วางแผน การละลายพฤติกรรมกลุ่ม หรือการวาดภาพเพื่อการแนะนำตนเอง หรือวาดภาพสิ่ง

ที่ตนเองชอบ ไม่ชอบ มาใช้อุ่นเครื่องเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วม
ประชุม

- **สรุปกิจกรรมขั้นที่ 1**
 - ขั้นตอนการสร้างความรู้หรือการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การ วาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น

- **วิธีการขั้นที่ 2 (การสร้างแนวทางการพัฒนา Influence : I)**
 - วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันระดมความคิดเห็น หาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนจากภาพ A-1 ให้กลายมาเป็นภาพ A-2 ที่เป็นภาพของชุมชนที่พึงประสงค์ โดยคนในกลุ่มจะต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยให้เขียนสิ่งที่ต้องทำเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนจากภาพ A-1 ให้กลายมาเป็นภาพ A-2 ลงในกระดาษฟลิปชาร์ต โดยให้เรียงลำดับ ดังนี้
 - 1) กิจกรรม หรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำเองได้เลย
 - 2) กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่
 - 3) กิจกรรมที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องขอความร่วมมือ เช่น ดำเนินการจากแหล่งอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน
 - วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ

- **สรุปกิจกรรมขั้นที่ 2**
 - การสร้างแนวทางการพัฒนา เป็นกระบวนการขั้นตอนที่ช่วยให้เกิดกระบวนการวิเคราะห์และกระบวนการวางแผนงานการพัฒนาเป็นกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม ผ่านการใช้ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่ มาช่วยกันกำหนดวิธีการ ยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เกิดการถกเถียงด้วยเหตุผลทั้งในประเด็นที่เห็นด้วยและขัดแย้งจนได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกัน

- วิธีการขั้นที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)
 - วิทยากรให้สมาชิกในกลุ่มจัดการการสร้างแนวทางปฏิบัติ คือการสร้างการยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ โดยขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย
 - 1) การแบ่งความรับผิดชอบ เพื่อหาผู้รับผิดชอบโครงการ
 - 2) การตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ (เขียนเป็นโครงการ ซึ่งประกอบด้วย ชื่อโครงการ ทำไม่ต้องทำ ทำเพื่อใคร ใครทำ ทำอย่างไร ทำเมื่อใด ใช้ งบประมาณจากไหน ใช้งบประมาณเท่าใด ทำที่ใด ทำแล้วได้อะไร)
 - นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมคือ
 - 1) รายชื่อกิจกรรม หรือโครงการที่กลุ่ม องค์กรชุมชนดำเนินการได้เอง ภายใต้ความรับผิดชอบและเป็นแผนปฏิบัติการ ของหมู่บ้าน ชุมชน
 - 2) กิจกรรม โครงการที่ชุมชน หรือองค์กรชุมชน เสนอขอรับการส่งเสริม สนับสนุน จากองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน หรือสนับสนุนชุมชน
 - 3) รายชื่อกิจกรรม โครงการที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากร และประสานงานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

- สรุปกิจกรรมขั้นที่ 3
 - การสร้างแนวทางปฏิบัติ เป็นการนำยุทธศาสตร์ วิธีสำคัญ มากำหนดแผนปฏิบัติการโดยละเอียด สมาชิกจะเลือกว่าตนเองสามารถรับผิดชอบในเรื่องใดด้วยความสมัครใจ ทำให้เกิดพันธะสัญญาข้อผูกพัน (Commitment) แก่ตนเองเพื่อควบคุมตน (Control) ให้ปฏิบัติจนบรรลุผลตามเป้าหมายร่วมของกลุ่ม

- สรุปกิจกรรม กระบวนการ A-I-C
 - กระบวนการ A-I-C เป็นการสะท้อนประสบการณ์ในอดีต สภาพปัจจุบัน กับจินตนาการถึงความมุ่งหวังในอนาคตของสมาชิกทุกคน โดยให้แต่ละคนวาดภาพของตนก่อน นำภาพของทุกคนมาวางรวมกันบนกระดาษแผ่นใหญ่ แล้วจึงต่อเติมรวมภาพของแต่ละคนให้กลมกลืนเป็นภาพใหญ่ของกลุ่มเพียงภาพเดียว การวาดภาพเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกสะท้อนสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจออกมาอย่างแท้จริง บางเรื่องราวที่ไม่สะดวกใจที่จะพูดโดยเปิดเผยก็สามารถสะท้อนออกมาเป็นรูปภาพหรือสัญลักษณ์รูปทรงหรือสี แทนการพูดหรือเขียนหนังสือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถซักถามข้อมูลความหมายจากภาพได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ใช้เป็นสื่อ

กระตุ้นให้สมาชิกที่ไม่ค่อยกล้าพูดได้ร่วมอธิบายความคิด ประสบการณ์ของตน การวาดภาพ
ช่วยสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง

- กิจกรรม A-I-C เป็นกิจกรรมที่สร้างการกระตุ้นให้คนเกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ และ
จินตนาการถึงสภาพชีวิตที่ดีกว่า ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคนโดยเฉพาะในพื้นที่ ที่เป็น
พื้นฐานของการพัฒนาชุมชนตามหลักการทรงงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช
ที่ดำรงสเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนสังคมให้ประสบความสำเร็จ “ต้องระเบิดจากข้างใน”
- การพัฒนาคนจึงมีความสำคัญ เพื่อรองรับการพัฒนาต่างๆ ที่จะตามมา และที่สำคัญที่สุด
ประชาชนต้องพร้อมและยอมรับการพัฒนาให้ได้ด้วย ดังนั้น การพัฒนาตามทัศนะและ
พระราชดำริของพระองค์ท่านก็คือ ต้องมีการเตรียมคน ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าปัจจัย
ภายนอกอย่างอื่นๆ ในการบริหารหรือการพัฒนาทั้งหมด และผลที่สุดความสำเร็จของงานจึง
จะเป็นผลสัมฤทธิ์ได้

กิจกรรม โครงการ

โครงการ (Project) เป็นส่วนหนึ่งสำคัญของกิจกรรมในการดำเนินงาน โดยถือว่าโครงการเป็นเข็มทิศ และแนวทางในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการวางแผนล่วงหน้าที่ทำขึ้นอย่างมีระบบ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงาน และคาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า ในการดำเนินโครงการ โดยในแต่ละโครงการจะมีเป้าหมายเพื่อการผลิตหรือการให้บริการเพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพตามวัตถุประสงค์ของโครงการ การเขียนโครงการจึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการวางแผนที่จะทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม:

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะการเขียนโครงการ
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนการทำงานได้อย่างเป็นระบบ

- อุปกรณ์

- กระดาษ A4 คนละ 2 แผ่น
- ปากกา/ดินสอ
- กระดาษฟลิปชาร์ต กลุ่มละ 4 แผ่น
- ปากกาเคมี

- วิธีการ

- วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็นกลุ่มกลุ่มละ 10-15 คน (เป็นกลุ่มเดิมจากกระบวนการ A-I-C)
- วิทยากรให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมทบทวน ผลงานจากกิจกรรมที่ผ่านมาทั้งหมด เพื่อพิจารณาเลือกรายชื่อกิจกรรม หรือโครงการ ที่ได้จากกระบวนการ A-I-C มาเขียนโครงการเพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติงานการพัฒนาในชุมชน
- ให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็นเพื่อกลั่นกรองเป็นประเด็นต่างๆ ตามแบบตัวอย่าง

โครงการ

(ต้องเป็นชื่อที่เหมาะสม ชัดเจน ดึงดูดความสนใจ และเฉพาะเจาะจงว่าจะทำอะไร)

1. หลักการและเหตุผล (เป็นการแสดงถึงปัญหาความจำเป็น ผู้เขียนโครงการต้องพยายามหาเหตุผลต่างๆ เพื่อแสดงให้ผู้พิจารณาโครงการเห็นความจำเป็น และความสำคัญของโครงการ เพื่อที่จะสนับสนุนต่อไป)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. วัตถุประสงค์/เป้าหมาย (เป็นการแสดงถึงความต้องการที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเขียนวัตถุประสงค์ ต้องเขียนให้ตรงกับปัญหาว่าระบุไว้เพื่อแสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหานั้นๆ และต้องกำหนด วัตถุประสงค์ในสิ่งที่เป็นไปได้ สามารถวัดได้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. วิธีดำเนินการ (แสดงขั้นตอนภารกิจที่จะต้องทำให้การดำเนินงานตามโครงการและระยะเวลาในการ ปฏิบัติแต่ละขั้นตอน เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ระยะเวลาและสถานที่ดำเนินการ (เป็นการระบุเวลาที่เริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการและสถานที่ที่จะทำโครงการเพื่อสะดวกในการพิจารณาและติดตามผลของโครงการ)

.....

.....

.....

.....

5. งบประมาณ (แสดงยอดรวมงบประมาณทั้งหมดที่ใช้ในการดำเนินโครงการแหล่งที่มาและแยกรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่ชัดเจนว่าเป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ผู้รับผิดชอบโครงการ (ต้องระบุชื่อผู้ทำโครงการ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ (เป็นการระบุประโยชน์ที่คิดว่าจะได้จากความสำเร็จเมื่อสิ้นสุดโครงการ เป็นการระบุว่าใครจะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบหรือมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอะไรทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ และต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. การประเมินผลโครงการ (เป็นการระบุว่าหากได้มีการดำเนินโครงการแล้ว จะมีการติดตามดูผลได้อย่างไร
เมื่อใด)

.....

.....

.....

.....

- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันเขียนโครงการลงในกระดาษฟลิปชาร์ต
- วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดเตรียมตัวแทนในกลุ่มเพื่อเป็นผู้นำเสนอ และผู้ช่วยผู้นำเสนอ เพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ

● สรุปกิจกรรม โครงการ

- โครงการมีความสำคัญต่อการวางแผนและการดำเนินงาน คือช่วยให้การดำเนินการสอดคล้องกับนโยบายหรือความต้องการของหน่วยงาน และทำให้การดำเนินงานนั้นมีทิศทางที่ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ตลอดทั้งเป็นหลักฐานและใช้ในการประเมินค่างานที่ผ่านมา และเป็นแนวทางในการดำเนินการครั้งต่อไปได้